

מצפיקים בגדה

פנינים, הארות, ולקחי מוסר על פרשת השבוע

מאת בעמח"ס
"באר צבי"

הג הפסח תשפ"ד

יש להתבונן, הרי גדעון נעשה שופט על ישראל, והיה בן ארבעים שנה, האם לא שמע עד כה את סיפור יציאת מצרים בילדותו מאביו? אין זאת אלא שיש ענין מיוחד לשמוע את סיפור יציאת מצרים מפיו של האבא, שכן זהו עיקר הציווי 'זהגדת לבנך', 'באזני בנך'.

מעתה, מיישב הגאון רבי אליהו ברוך פינקל זצ"ל מדוע הגיעו תלמידיהם רק בבוקר ולא ישבו עמם בלילה? משום שהם העדיפו לקיים את מצוות ליל הסדר בצוותא עם אביהם יותר מאשר עם רבותיהם.

ידיים לגויים למה?

והיא שעמדה וכו' והקדוש ברוך הוא מצילנו מידיים.

על הרה"ק רבי יואל מסאטמר זי"ע מסופר, שכאשר עלה לכהן כרב בסאטמר, התלוננו בפניו עסקני העיר על אחד ממושלי העיר שנתפרסם ברשעותו והרע לבני ישראל פעמים רבות. אמר להם הרבי בדרך צחות, שיראו האם למושל הזה יש ידיים... כי אם יש לו ידיים שיוכל לקחת בהם מתנת כסף, אז בוודאי יכולים לשחדו, כי הלא בשביל זה יש לגויים ידיים - בכדי שיוכלו לקבל שוחד מהיהודים, וימנעו על ידי זה מלהרע ליהודים.

ואמר בדרך צחות, שזהו הפירוש מה שאומרים בהגדה של פסח "והיא שעמדה לאבותינו ולנו שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידיים". והכוונה, שהרשעים עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו על ידי שיש להם ידיים, כלומר, על ידי שיקבלו שוחד בידיהם...

יש להסמיך על כך את הגמרא ביבמות (סג): אמרו לי לרבי יוחנן אתו חברי [פרסיים] לבבל, שגא נפל [התכופך ונפל מרוב צער], אמרו ליה מקבלי שוחדא [ניתן לשחדם], תריץ יתיב [חזר לישוב ושמח].

הכרת הטוב

כמה לקו באצבע, עשיר מפות. אמור מעתה, במצרים לקו עשיר מפות ועל הים לקו המשיים מפות.

יש להתבונן, לכאורה למאי נפקא מינה כמה לקו במצרים וכמה על הים, וכן לשם מה נחוץ לדעת האם כל מכה היתה של ארבע או של חמש מכות, הן העיקר הוא שאנו מודים על עצם הגאולה והניסים שנילו אליה?

כבוד ה'לחם'

כל המירא והמיעא דאיפא ברשותי.

ה'באר היטב' (בס"ת ת"ד ס"ק ה') הביא בשם ספר 'סדר היום', שהטעם מדוע אנו אומרים 'כל חמירא' וכו' בלשון תרגום ארמי, לפי שלחם הוא חיות האדם, ולכן אין ראוי לזלזל בכבודו ולומר שיהיה בטל כעפרא דארעא, וככתוב (משלי יג, ג) 'בז לדבר יחבל לו'. ואילו היו אומרים את הביטול בלשון הקודש שכולם מבינים, ייתכן שהמזיקים היו מקטרגים על זלזול בלחם, וע"כ כדי שלא יבינו המזיקים והמקטרגים אומרים אותו בלשון תרגום. ע"כ.

אולם בשו"ע הגר"ז הקשה על דבריו, שאע"פ שמבואר בגמרא (שבת יב, סוטה לג.) שהמלאכים אכן אינם מבינים לשון ארמית, מכל מקום המזיקים מבינים לשון זה, ואדרבה, עיקר לשונם היא ארמית, כדאיתא בזוה"ק פר' תרומה.

עוד יש לעיין בעיקר דבריו, מה מקום יש כאן לקיטרוג מצד זלזול בכבוד הלחם, הרי מה שהלחם הוא חיותו של האדם היינו ה'מין דגן', אותו אנו הרי ממשיכים לאכול גם בפסח עצמו אלא שבצורת "לחם עוני", וכל מה שאנו מבטלים זהו רק את ה'חמץ' ולא את עצם הדגן שממנו חיותנו. ואם כן אין כלל זלזול בכבוד הלחם. וצריך עיון!

'וזהגדת לבנך'

עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם, רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית.

יש להעיר, תלמידיהם אלו של אותם תנאים קדושי עליון, מדוע אפוא לא הצטרפו אליהם להאזין לדבריהם, אלא הגיעו רק בבוקר להזכירם על זמן קריאת שמע!?

הגאון רבי אליהו ברוך פינקל זצ"ל מרבני ישיבת מיר, הביא מכאן ראיה להוראתו של מרן המשגיח הגה"צ רבי ירוחם ליבוביץ זצ"ל לאותו בחור מיישיבת מיר, שפנה אליו בשאלה, היכן עדיף לו לחוג את 'ליל הסדר', האם אצל מרן ה'חפץ חיים' או אצל אביו?

השיבו רבי ירוחם, שיש לו להיות אצל אביו. והביא ראיה לדבר, מדברי רש"י בשופטים (ו, ג) על הפסוק "ויאמר אליו גדעון וכו' ואיה כל נפלאותיו אשר ספרו לנו אבותינו לאמר הלא ממצרים העלנו ה" וגו'. ופירש רש"י כי פסח היה, ואמר גדעון למלאך "אמש הקריאני אבא את ההלל ושמעתי שהיה אומר בצאת ישראל ממצרים" וכו'.

עשה מלאך המוות שנקם בשוחט והרגו. ומדוע אם כן העניש הקב"ה את מלאך המוות?

וידוע מה שיישב בזה גאון העולם רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע, כי אף אם יתכן שהחתול אכל את הגדי שלא בצדק, מכל מקום גם על הכלב שאכל את הגדי רובצת אשמה רבה, כי אם יש סכסוך בין האבא לחתול, מי ביקש מהכלב להתערב ולהתערב על ריב לא לו?

ועל דרך זה ביאר הגאון בעל ה'בן איש חי' זי"ע את קושיית העולם, איזו שייכות יש לפזמון זה עם יציאת מצרים, עד שמקפידים לזמרו בסוף ליל הסדר?

אלא כי לכאורה גם בענין יציאת מצרים יש לשאול מדוע לקו המצרים כל כך, הלא הקב"ה גזר מראש "ועבדום ועינו אותם". אולם התשובה לדבר, כי אף אמנם שנגזר שנות שיעבוד על בני ישראל, אך לא נקבע על איזו אומה מוטל התפקיד הזה, [ועל דרך מה שכתב הרמב"ם בהל' תשובה פ"ו ה"ה], ומה היה להם להתערב ולהוציא את גזירת השיעבוד אל הפועל? לכך יצא עליהם הקצף ונענשו בכל חומר הדין!

ביזת הים

תּוֹרֵי זֶהָב נַעֲשֶׂה לָךְ עִם נִקְדוּת הַפֶּסֶף (שיר השירים א, יא)

במד"ש כאן (ומד"ר במדבר י"ג י"ט, ובילק"ש דברים תתצ"ח) מבאר את הפסוק, שהמדובר הוא על הביזה שנטלו בני ישראל ביציאתם ממצרים, ו'תורי זהב' הוא כינוי לביזת הים, ו'נקודות הכסף' הוא ביטוי לביזת מצרים, שגדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים.

ועל פי זה ביאר רש"י בפרשת בשלח (שמות טו, כב) את הפסוק "ויסע משה את ישראל מים סוף" וגו', וז"ל: הסיען בעל כרחם, שעטרו מצרים סוסיהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות, והיו ישראל מוצאין אותם בים, וגדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים, שנאמר (שה"ש א' י"א) תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף, לפיכך הוצרך להסיען בעל כרחם. עכ"ל.

ויש להתבונן, מאיזה טעם ולאיזה צורך הביא להם הקב"ה כלל את ביזת הים, הלא אם כל עיקר ההבטחה של הקב"ה שיצאו ב"רכוש גדול" היתה על ביזת מצרים, הרי שכבר קיבלו זאת מיד ביציאתם ממצרים, ומה צורך יש להוסיף על זה.

ובפרט שמצינו דמרוב הביזה נגרמו חטאים גדולים, ורוב הממון היה להם לרועץ, וכמו שכתוב (הושע ב, י) "וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל". וכדאיתא בברכות (לב.) מאי ודי זהב אמרי דבי ר' ינאי כך אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די הוא גרם שעשו את העגל. [וראה מה שכתבנו בזה בספר 'באר צבי' פסח מאמר יח, יט].

ביאר בזה מרן המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל, כי הנה מי שלבו בוער בהכרת הטוב ובהודאה, משתוקק לספר עוד ועוד, וכן לפרט בכל פרט ופרט לכמה ניסים וגבורת ה' זכינו בו, שכן הסיפור מגביר את הרגש, והרגשות דוחקים להוסיף ולספר.

באופן נוסף הוסיף מרן המשגיח זצוק"ל לבאר, כי כמו שאומרים להלן 'כמה מעלות טובות למקום עלינו' - 'מעלות' פירושן התעלויות עבורינו, הרי שכל דבר ודבר הוא מעלה לכלל ישראל, עצם היציאה היא מעלה בפני עצמה, וכן השפטים שנעשו במצרים - כל אחד ואחד מהם הוא מעלה בפני עצמו. באופן שאכן יש גם נפקא מינה כמה לקו, כי כפי ריבוי המכות, כן יתירה ועולה מעלת עם ישראל, כמה גדלה חובתם בעיני המקום - שהיכה בעבורם את המצרים בכזה ריבוי של מכות.

טעם מצה לעיכובא

על אכילת מצה.

ידועים דברי הרשב"א בברכות (לח: ד"ה לא הוא) שלקיום מצות אכילת מצה, חייב האדם לחוש בטעם המצה. ומשום כך אמרו בגמרא (פסחים קטו.) שבימינו כאשר חיוב המרור הוא רק מדרבנן, אי אפשר לצאת ידי חיוב מצה כשאוכל אותה יחד עם המרור, כי טעם המרור דרבנן בא ומבטל את טעם המצה שחיובה מן התורה.

שאל אם כן האדמו"ר מערלוי הגאון רבי יוחנן סופר זצ"ל את רבינו מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, איך יפרש הרשב"א את דברי רבא בפסחים (קטו:) שגם אם בלע המצה יצא חובתו, והלא כשבולע בלי ללעוס תחילה, אינו טועם את טעם המצה. [אמנם יש דעות בראשונים, וכמו שהביא המאירי בפסחים שם, שאם בלע מצה לא יצא. אולם הרשב"ם שם פליג וס"ל דמה שבעינן טעם מצה הוא רק דין לכתחילה].

והשיב לו מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, כי מאחר ולגבי כל האיסורים שבתורה לוקה גם אם בלע אותם, וכגון שתחב לו לתוך בית הבליעה, והרי קיימא לן שמן התורה אינו חייב מלקות אלא דוקא כשאוכל דרך הנאתו, אם כן מוכח שגם בבולע זה נחשב עדיין 'דרך הנאה', ועל כרחק שמספיק גם הטעם שחשים בבית הבליעה בכדי לצאת ידי חובת 'טעם מצה'.

אין לשאול שאלות!

וְאַתָּא מְלָאךְ הַמָּוֶת וְשִׁחַט לְשׁוֹחֵט וְכוּ' חַד גְּדִיָּא.

ידוע מה שמקשים בפיוט זה, שלכאורה יש כאן אי צדק, כי השונרא שאכלה את הגדי דזבין אבא בתרי זוזי, עשתה דבר פשע, ואם כן הכלב שנשכה פעל כדון, ולפי כל השתלשלות הדברים נמצא שטוב

לעילוי נשמת
הרב חזקיהו פייבל בן הרב יוסף דוב לוק זצ"ל
נלב"ע י"ד ניסן
תנצב"ה